

CREENCES DE LES PERSONES GRANS SOBRE LA VIOLÈNCIA DE GÈNERE

Creences de les persones grans sobre la violència de gènere

Lydia Sánchez Prieto

Resum

La violència de gènere es dona en totes les edats, i es converteix en un problema també en col·lectius vulnerables i fràgils com el de les dones grans. No obstant això, no existeixen gairebé dades epidemiològiques que ho recullin, per la qual cosa, es produeix un fenomen d'invisibilització dels casos de violència contra les dones grans, de les seves característiques i de les seves necessitats.

L'objectiu d'aquest estudi és realitzar una aproximació a la situació actual de violència de gènere que experimenten dones grans, i conscienciar sobre aquesta problemàtica a través de les percepcions de les persones grans i la descripció de casos coneguts. Al mateix temps, analitzar les creences i els valors que influeixen en que se suportin les agressions en silenci, sense denunciar-les a l'autoritat. Amb aquest objectiu, es va dur a terme un estudi mitjançant una enquesta als alumnes de la UOM.

Les percepcions dels alumnes de la mostra indicaven que la violència de gènere en dones grans es produeix amb freqüència. Els resultats apunten que entre les principals causes de mantenir les agressions en silenci es troben les creences sexistes i altres vinculades amb l'edat.

Resumen

La violencia de género se da en todas las edades, y se convierte en un problema también en colectivos vulnerables y frágiles como el de las mujeres mayores. No obstante, apenas existen datos epidemiológicos que lo recojan, por lo que se produce un fenómeno de invisibilización de los casos de violencia en las mujeres mayores, de sus características y de sus necesidades.

El objetivo de este estudio es realizar una aproximación a la situación actual de violencia de género que experimentan las mujeres mayores, y concienciar sobre esta problemática a través de las percepciones de las personas mayores y la descripción de casos conocidos. Al mismo tiempo, analizar las creencias y los valores que influyen en que se soporten las agresiones en silencio, sin denunciarlas ante la autoridad. Con este objetivo, se llevo a término un estudio mediante encuesta a los alumnos de la UOM.

Las percepciones de los alumnos de la muestra indicaban que la violencia de género en las mujeres mayores se produce con frecuencia. Los resultados apuntan que entre las principales causas de mantener las agresiones en silencio se encuentran las creencias sexistas y otras vinculadas con la edad.

Introducció

En ple segle XXI, la violència de gènere segueix sent un dels principals problemes, a més d'una de les més alarmants causes de mort. En les últimes tres dècades s'ha aconseguit una gran mobilització i intervenció social mitjançant noves polítiques dirigides a protegir la dona dels abusos soferts a mans de les seves parelles. Les actuacions han afavorit que s'adquireixi una consciència social sobre la problemàtica, s'incrementi el nombre de denúncies i que, de ser una problemàtica individual, passi a ser col·lectiva.

La violència de gènere es dona en tots els grups d'edat, i es converteix en un problema que ni tan sols respecta les característiques de vulnerabilitat i de fragilitat de les dones grans. No obstant això, si s'examinen les xifres recollides de denúncies per violència, s'observa que les dones més grans de 65 anys amb prou feines presenten denúncies, per la qual cosa el nivell de representació d'aquest col·lectiu com a víctima dels abusos resulta poc perceptible. Sovint, aquesta falta de representació es tradueix com a absència d'agressions, fet que s'allunya de la realitat. Estudis d'altres països com Estats Units, Canadà o Regne Unit revelen que un gran nombre de dones grans pateixen maltractaments (Orte i Sánchez, 2010).

Es produeix un fenomen d'invisibilització d'aquestes víctimes, que pateixen els maltractaments en silenci. Aquest fet provoca una conscienciació pobra de la problemàtica en la població, en general, i en els professionals socio-sanitaris, específicament.

Hi ha nombroses i influents raons perquè aquest col·lectiu no manifesti els maltractaments. Per començar, abans de 1980, diversos factors polítics, socials i culturals s'associaven i afavorien que la violència de gènere no es considerés una conducta punible i denunciabile, per la qual cosa moltes de les generacions que es van educar amb aquest tipus d'ideologies encara les mantenen, normalitzant els maltractaments i obviant que han d'acceptar-los. Factors com la vergonya d'haver d'admetre les agressions, el temor a la solitud, la pena d'abandonar el rol que s'assumeix en la família, les responsabilitats com a cuidadores d'altres persones i una llarga llista de motius més, fan que les dones sofreixin en silenci les agressions. La majoria d'aquestes raons, com es veurà més endavant, provenen de creences sexistes basades en una educació en el control de la qual el sexe masculí pot exercir poder sobre el femení.

Un altre dels problemes principals és la confusió conceptual que es produeix sobre aquest tema. D'una banda, sovint, quan es produeixen maltractaments en dones grans se solen classificar com un subtipus d'abús a persones grans. Aquest fet impossibilita que es facin distincions segons el gènere, a més que l'edat de les víctimes i l'exigència d'atenció s'assenyalen com els principals desencadenants de la violència. Es considera la víctima com a dependent, fràgil i malaltissa i es desenvolupen models d'intervenció medicalitzats. S'assumeix el fet que hi ha una dificultat en tractar amb la víctima, per la qual cosa es resta importància al component de criminalitat. Amb freqüència, es tendeix a considerar que aquesta violència és exercida,

principalment, pel cuidador i provocada per l'estrès que aquest pateix, de manera que es gestionen recursos inadequats, destinats al respir dels cuidadors. Al seu torn, com expliquen Buchbinder i Winterstein (2004), en parlar d'abús a persones grans s'utilitza un llenguatge neutral, que invisibilitza les dones davant les organitzacions i les polítiques que generen els recursos, que obliden les diferències de poder entre homes i dones.

D'altra banda, també aquests maltractaments se solen categoritzar com a violència domèstica, sense tenir en compte que aquesta es refereix a qualsevol membre de la llar que exerceixi poder o control per infligir lesions físiques, sexuals, emocionals o financeres, mentre que la violència de gènere es refereix al fet que el poder és exercit per un espòs, un company o una persona amb la qual la víctima ha mantingut una relació afectiva. De nou, en classificar-ho com a violència domèstica no s'aplica la distinció de gènere, ja que es pot tractar tant d'homes com de dones, i no es respecten les necessitats pròpies de cada sexe.

Serà totalment essencial reconèixer les característiques de la víctima per poder desenvolupar serveis que s'adaptin, de la manera més adequada, a les seves necessitats i demandes.

Com defensava l'article «Invisibilitat de la violència de gènere en les dones grans a Mallorca» (Orte i Sánchez, 2010), amb la finalitat de distanciar les víctimes dels agressors o facilitar-los la denúncia a les autoritats, s'estableix un gran ventall de serveis o recursos destinats a oferir-los una alternativa a la situació d'abús i violència. No obstant això, la majoria dels recursos s'orienten a un patró de dona jove (i fins i tot als fills d'aquestes dones). El problema apareix quan són les dones grans les que recorren als serveis disponibles, i aquests no s'adapten a les seves necessitats. Òbviament, totes les dones comparteixen la necessitat d'habitatge, independència econòmica i seguretat, però, al mateix temps, el col·lectiu de dones grans presenta exigències vinculades amb l'edat o amb la possible pèrdua d'autonomia que els serveis actuals no poden solucionar. Aquest és el cas, per exemple, de moltes cases d'acollida que presenten barreres arquitectòniques que dificulten els desplaçaments o no tenen espais habilitats per a la neteja personal, entre altres. La falta d'adaptació dels serveis és percebuda, en molts casos, com a dificultat afegida per denunciar l'agressió i sortir del domicili. Hi ha, amb freqüència, el temor de substituir la llar per una institució que es desconeix i que aparta les dones, en moltes ocasions, del lloc on sempre han viscut i és l'únic que coneixen. A més, la falta d'identificació amb les dones joves i l'obligació, sovint, de conviure amb elles en espais reduïts, pot afavorir que les dones grans segueixin patint els maltractaments, a canvi de conservar el seu confort, intimitat i tranquil·litat.

Absència de denúncies en el col·lectiu de dones grans

Com es comentava anteriorment, el col·lectiu de dones més grans de 64 anys no sol denunciar la violència que pateixen, i es poden observar importants discrepàncies entres

les dones grans i la resta de dones. No obstant això, la realitat mostra que cada any moren víctimes de la violència de gènere dones de 65 o més anys.

Des del punt de vista de la violència de gènere i segons es registra a l'informe publicat per l'Observatori contra la Violència Domèstica i de Gènere i el Consell General del Poder Judicial corresponent al primer trimestre de 2011, es van presentar un total de 32.492 denúncies per violència de gènere a Espanya. De les denúncies presentades el 63,67% eren atestats policials amb denúncia de la víctima, el 13,70% eren denúncies imposades per la intervenció directa policial, i solament un 0,62% de les denúncies eren presentades directament per familiars. De les 32.492 denúncies se'n van retirar 3.577, és a dir, un 11,01%. Si es compara el primer trimestre de 2011 amb el quart de 2010, s'observa que hi ha un increment de 950 denúncies, és a dir, una variació del 3%. S'ha de destacar que, a pesar que hi ha un gran percentatge de morts a les Balears, el nombre de denúncies no és tan alt. Concretament, es van presentar 1.032 denúncies, és a dir, que de cada 1.000 dones van denunciar maltractaments 18,73 dones. Les comunitats autònomes que presentaven un nombre més alt de denúncies eren Extremadura, amb un 47,96%, i La Rioja, amb un 40,11%. Es van sol·licitar 8.797 ordres de protecció, de les quals se'n van acordar 5.948 i se'n van arribar a denegar fins a 2.816, és a dir, un 32%, durant el primer trimestre de 2011. A les Illes Balears es van sol·licitar 213 ordres de protecció, de les quals se'n van adoptar 163 i se'n van denegar 50, és a dir, un 23%.

Durant 2009, a les Illes Balears, es van registrar 4.453 denúncies, és a dir, un 3,28 % de les denúncies que es van presentar al territori espanyol. De cada 1.000 dones de les Balears, 9,58 dones van denunciar algun tipus de maltractament de la seva parella.

Quan es para esment al percentatge de denúncies respecte a l'edat, s'observa que les dones més grans de 64 anys tenen una baixa representació. El 2007, les dones més grans de 64 anys van presentar 968 denúncies, xifra que equivalia a l'1,53% del total. Eren les dones que es movien entre 21 i 40 anys les que van presentar un nombre més alt de denúncies (67,73% del total).

Respecte al nombre de morts, es van comptabilitzar 73 dones mortes durant el passat any 2010, la qual cosa suposa un increment del 32,7% en comparació amb les 55 mortes el 2009. De la mateixa manera, el nombre de víctimes el 2008 va ser de 75, i el 2007, de 74, per la qual cosa es manté una elevada xifra de morts els últims anys.

Si s'analitzen les xifres de 2010 en funció de les comunitats autònomes, s'observa que les que presenten taxes més grans de morts per cada 1.000.000 de dones més grans de 15 anys són Astúries, amb una taxa de 9,90, Canàries, amb 7,80, i les Balears, amb 4,31. Quan es parla de valors absoluts, s'observa que són les comunitats d'Andalusia, amb 17 morts, Catalunya, amb 12, i la Comunitat Valenciana, amb 8, les que encapçalen la llista. Concretament, es van registrar dues víctimes durant 2010 per violència de gènere a les Balears.

Segons s'indica a l'informe, l'edat mitjana de les víctimes de violència de gènere és de 41 anys durant 2010 i 44 anys durant 2009. Durant 2010, el 54,8% de les víctimes es movien entre 26 i 45 anys d'edat. No obstant això, i malgrat el reduït nombre de denúncies de dones més grans de 65 anys, es van registrar 4 morts d'aquest col·lectiu (un 5% de les víctimes). Cal destacar que el nombre encara va ser més gran durant 2009, ja que el percentatge de víctimes corresponia a l'11% dels casos, és a dir, 6 dones grans morien a mans de les seves parelles o exparelles.

El nombre de víctimes mortals parla per si sol. De 2003 a 2009 es van registrar 63 morts de dones més grans de 64 anys per violència de gènere, que representen el 13,43% del total durant aquests set anys. D'altra banda, fins a 80 agressors també tenien una edat superior als 64 anys, per tant, un alt percentatge d'assassinats es van associar amb persones grans. El nombre de víctimes mortals en aquests col·lectius oscil·la entre 6 i 12 dones els últims anys; xifres elevades, si es comparen amb el nombre de denúncies registrades. El percentatge d'agressors més grans de 64 anys encara és més alt que el de les víctimes, s'assoleix el 17,05%. En el 73,2% dels casos, l'agressor tenia més edat que la víctima.

Taula 1 | *Nombre de casos d'agressors i víctimes de la violència de gènere*

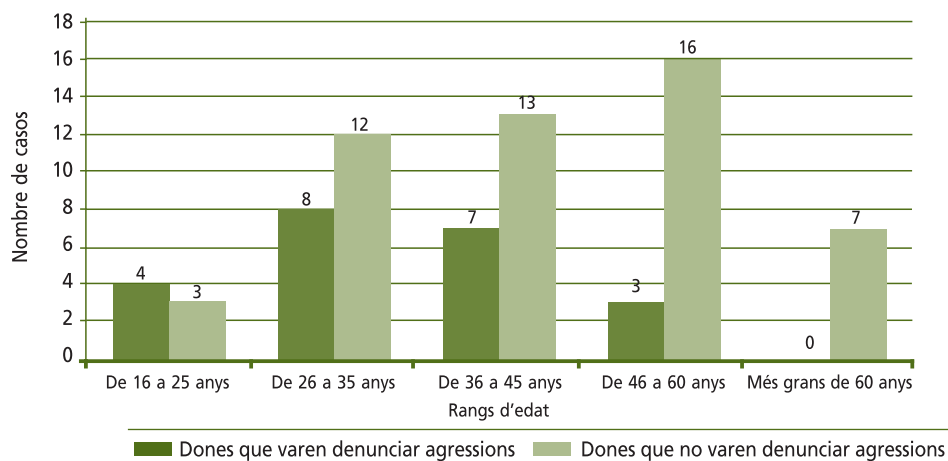
	Any							
	Total	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Total víctimes	469	71	72	57	68	71	75	55
Més joves de 18 anys	7	1	4	1	0	0	1	0
De 18 a 20 anys	22	0	5	4	2	2	4	5
De 21 a 30 anys	108	16	13	14	15	19	20	11
De 31 a 40 anys	132	27	17	15	27	15	15	16
De 41 a 50 anys	85	15	9	10	9	15	18	9
De 51 a 64 anys	49	4	10	3	5	9	11	7
Més de 64 anys	63	7	12	10	10	11	6	7
No se'n sap l'edat	3	1	2	0	0	0	0	0
Total agressors	469	71	72	57	68	71	75	55
Més joves de 18 anys	1	0	1	0	0	0	0	0
De 18 a 20 anys	8	0	2	1	3	0	1	1
De 21 a 30 anys	82	7	14	13	9	15	13	11
De 31 a 40 anys	135	24	17	15	24	19	21	15
De 41 a 50 anys	98	16	13	12	14	15	18	10
De 51 a 64 anys	54	12	6	3	6	9	11	7
Més de 64 anys	80	7	16	10	12	13	11	11
No se'n sap l'edat	11	5	3	3	0	0	0	0

Una dada alarmant és que, durant 2010, 46 de les víctimes que van morir, és a dir, fins a un 63%, encara mantenien una convivència amb l'agressor, de manera que fins a un 36% dels agressors eren els homes de les víctimes. A més, s'observa que és a la llar on es produeix el nombre més gran d'assassinats: fins a un 74% dels casos. En el període

que transcorre de 2003 a 2009, 355 de les 471 agressions són ocasionades per la parella i 116 per exparelles. Segons la relació sentimental entre agressor i víctima, la majoria eren cònjuges (41,8% dels casos), excompanyans sentimentals (13,6%), promesos (8,5%), excònjuges (6,0%) i expromesos (5,1%) (II Informe anual de l'Observatori Estatal de Violència sobre la dona, 2010).

Ha de tenir-se en compte que els homicidis no solen correspondre's amb episodis aïllats i puntuals d'agressió de la parella, sinó que solen referir-se a una sèrie de maltractaments continuats, dada que reforçaria la idea que les víctimes pateixen maltractaments de manera continuada durant anys sense denunciar les agressions patides. Aquest fet es fa palès a l'informe sobre víctimes mortals de violència de gènere del Consell General del Poder Judicial, que indica que fins a un 70% de dones (51 víctimes) no havien denunciat mai el presumpte agressor. Durant 2010, van morir 7 dones més grans de 60 anys i cap d'elles no havia denunciat el presumpte agressor.

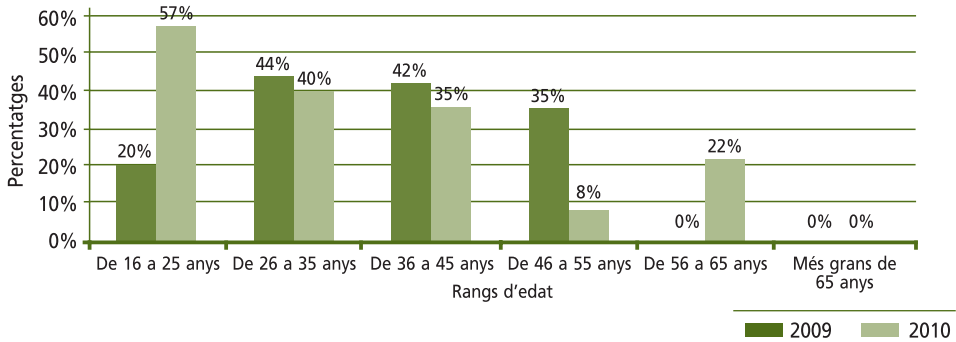
Gràfic 1 | *Nombre de dones mortes per rang d'edat durant 2010*

Un problema afegit és la renúncia al procés judicial de moltes de les víctimes; durant 2009 a Espanya es van produir 16.762 renúncies a processos judicials, és a dir, un 12,36%. Les Balears és una de les comunitats autònomes amb un percentatge més gran de renúncies per part de les víctimes, el 21,49% (957 renúncies de les 4.453 denúncies que es van registrar). Es va passar un qüestionari a les dones que renunciaven al procés amb la intenció de determinar-ne els motius, i la majoria de les respostes coincidien que les raons eren principalment emocionals. L'esperança que els maltractadors canviessin era el principal motiu, segons indicaven 1 de cada 4 dones enquestades (Informe de violència de gènere a Palma 2009).

L'edat mitjana de les dones mortes que havien presentat una denúncia prèviament era de 39,60 anys. Com s'explicava anteriorment, a mesura que s'incrementa l'edat, el percentatge de denúncies va disminuint de manera considerable, i així es reflecteix al gràfic següent.

Gràfic 2 | *Percentatge de dones que varen denunciar agressions sobre el total de víctimes per rang d'edat*

Font: Informe del Consell General de Poder Judicial sobre víctimes mortals de la violència de gènere i de la violència domèstica en l'àmbit de la parella o l'exparella el 2010.

Malgrat les limitacions en el procés de visibilització de la violència de gènere, s'ha de reconèixer que s'ha aconseguit que els familiars i els serveis d'atenció socio sanitària actuïn incrementant el nombre de denúncies interposades a Espanya. Segons l'informe «La violència de gènere a Palma» (març de 2011) de l'Observatori Municipal de Palma, durant 2008 tant sols va interposar una denúncia un familiar d'una víctima palmesana, mentre que el 2009, 33 familiars de diferents víctimes van denunciar les agressions (quantitat que representa el 7,32% de les denúncies presentades per familiars a Espanya). El mateix va ocórrer amb els serveis socio sanitàris, que van passar d'una denúncia durant 2008 a 25 durant 2009.

Les creences sexistes com a factor de risc de la violència de gènere

El maltractament en persones grans es dona especialment en dones, és més, el nombre de dones afectades pel maltractament s'incrementa respecte dels homes a mesura que augmenta l'edat. Entre l'any 2000 i el 2002, 6 de cada 10 persones grans que havia patit maltractaments eren dones (63,77%). Si s'indaga sobre el tipus de relació establerta entre víctima i agressor, resulta que un 33% de les agressions van ser ocasionades pel cònjuge home, de manera que 3 de cada 10 casos categoritzats com a maltractament de grans es converteixen en violència de gènere. Les dones també es converteixen en maltractadores dels homes, però en l'únic vessant on predomina el maltractament és en la negligència.

Els estudis transversals, les pràctiques culturals i la literatura feminista donen suport a aquesta afirmació, segons expressa Linda Phillips (2005).

Característiques com una pitjor condició física o una fragilitat més gran les converteixen en víctimes amb més risc de maltractament, o bé, favoreix que les agressions tinguin conseqüències més severes sobre elles que sobre els homes.

D'altra banda, un factor que repercuteix directament en els casos de violència de gènere són les pràctiques culturals. Rituals de dol a Àfrica i el sud-est asiàtic, crema i persecució de bruixes o «negligència homicida» són alguns dels exemples que Phillips exposa per explicar com la dona ha estat víctima de nombrosos maltractaments durant segles. És conegut que, encara avui dia, un gran nombre de cultures cometen atrocitats contra el sexe femení, simplement, per ideologies irracionals.

Finalment, i el que és objecte d'estudi en aquest article, les creences sexistes i les jerarquies patriarcals són la causa d'un gran nombre d'agressions al sexe femení. Tal com defensen les teories feministes, la violència en la parella és un fenomen multicausal, però que inclou la intervenció d'un conjunt de factors individuals, socials i del context concret de la parella, no obstant això, a la base d'aquesta piràmide causal es trobaria una concepció sexista dels agressors (Ferrer, Bosch, Ramis i Navarro, 2006). El sexisme es podria entendre com una resposta avaluativa, cognitiva, afectiva i conductual davant una persona en raó de la seva pertinença a un sexe. Pert tant, la violència de gènere es podria traduir, en gran mesura, com la resposta per obtenir el poder exercint control sobre el sexe contrari. Les creences sexistes es basen en el fet que hi ha diferències entre homes i dones que adjudiquen drets i obligacions basats en el gènere de la persona.

Entendre i determinar les creences sexistes es converteix en una tasca essencial per poder prevenir la violència de gènere, atès que, a pesar que la violència sigui fruit d'una combinació de diversos factors, com es deia anteriorment, l'origen de les agressions es troba estretament lligat amb les creences sexistes que presenten tant els maltractadors com les víctimes.

Les famílies estructurades mitjançant *models patriarcals*, on els homes assumeixen un rol de superioritat i autoritat, tendeixen a utilitzar la violència per establir límits i afavorir que es compleixin les ordres sense jutjar, ni queixes. És freqüent que la violència aparegui també davant els intents de la víctima per establir igualtat entre gèneres. L'agressor tendiria a restar importància a les agressions culpabilitzant la parella i convertint l'episodi en un acte que no té per què ser castigat. Un problema afegit és que fins i tot les víctimes, en nombroses ocasions, comparteixen la visió de culpabilitat i assumeixen el càstig com a merescut, actitud que dificulta en gran mesura que aquest tipus d'actes puguin ser detectats i molt menys denunciats.

Altres factors socioculturals de risc serien les *actituds tolerants* que es presenten sovint davant la violència. En aquest cas, hi ha dos predictors que afavoririen la tolerància; el gènere i les actituds sobre els rols de gènere. En el primer cas, sembla que els homes tendeixen a ser més benvolents davant les agressions produïdes per altres homes i presentarien més actituds sexistes que les dones, en canvi les dones afavoririen en major mesurada la igualtat entre gèneres i castigarien amb més duresa la violència de gènere (Ferrer, Bosch, Ramis i Navarro, 2006).

El segon predictor es basaria en *les actituds sobre els rols de gènere*. Aquest punt es refereix al paper que assumeix la víctima en la societat, de manera general, i en la família, de manera específica. Per entendre aquest tipus d'actituds s'ha de recordar que fins fa relativament poc es presentaven nombroses traves a l'entrada de la dona al mercat laboral, i l'obligaven a dependre econòmicament del patriarca de la família. Havia d'assumir les tasques domèstiques i la criança dels fills i no es plantejava que pogués tenir unes altres aspiracions de caràcter formatiu o laboral. Amb el transcurs dels anys, en les societats més avançades, el rol de mestressa de casa ha evolucionat i ha provocat grans canvis en els nuclis familiars.

No obstant això, encara es conserven ideologies rígides que mantenen les dones aferrades a múltiples obligacions domèstiques i, el que és pitjor, a la subordinació davant l'home. En societats patriarcals es normalitza el domini de l'home, afavorint una visió de la dona com a ésser secundari i imperfecte. La legitimització de l'home pel poder i el control de la dona i els fills és freqüent al nostre país, i encara és més comú en famílies que no han experimentat el canvi sociocultural de la dona, i s'arrelen a estructures familiars patriarcals. El maltractament es produeix amb freqüència quan l'estatus de la dona canvia en la família o hi ha una intenció de canvi.

La restricció en *l'accés a recursos*, tant econòmics com socials, restringeix i limita els membres de la família i atorga un poder més gran a l'administrador dels recursos. Torna a afavorir-se que aparegui la subordinació per poder sobreviure.

Creences i actituds vinculades amb l'edat

Com es comentava en l'apartat anterior, la violència de gènere és un fenomen multicausal, però basat, en la majoria dels casos, en les creences sexistes. La interacció d'aquestes creences sexistes i de factors individuals, socials i de la parella fomenten el desenvolupament de creences secundàries que justifiquen i normalitzen la violència, a més, d'actituds tolerants d'agressions. Aquesta tolerància dels actes violents actuarà com a obstacles en la recerca d'ajuda. Amb l'objectiu de realitzar una aproximació a aquestes creences de les víctimes es recorre a diversos estudis on s'analitzen i s'enquesta a una mostra de majors de Mallorca.

Per començar, s'ha d'incidir en que totes les dones maltractades comparteixen una sèrie de factors que influeixen directament sobre les seves actituds tolerants: un dels factors principals és la culpabilitat, i l'altre és el temor a les represàlies que pugui prendre l'agressor si el denunciem. A més, apareixen altres factors que actuen com a obstacles en la recerca d'ajuda, alguns són comuns tant en dones grans com en joves, com per exemple, el temor a perdre el suport financer i social (Vinton, 2008). Malgrat això, altres factors, que es vincularien a l'edat i/o amb el temps que la víctima conviu amb l'agressor, seran els determinants del baix índex de denúncies que es recullen de les dones majors. A continuació s'exposen els principals factors que promouen la invisibilització de la violència de gènere segons les experiències de nombroses dones grans:

Grunfeld, Larsson, Mackay i Hotch (1996) presenten les experiències de quatre dones maltractades, les edats de les quals es mouen entre els 63 i els 73 anys. Van realitzar una anàlisi qualitativa d'onze temes emergents: la llicència de matrimoni com una llicència de cops, la violència en la família d'origen, la impotència, les dones tractades com a objectes, la supervivència, els obstacles que es presenten a l'hora d'escapar del maltractament, els records vinculats a l'edat dels nens, el suport de la comunitat, els punts d'inflexió, integrar i processar les experiències d'abús, i donar testimoniatge i ajudar altres dones. Molts d'aquests elements, segons explicaren les víctimes, varen ser decisius perquè aguantessin la violència durant molts d'anys. És el cas del dret que esmentaven les entrevistades que els marits assumien una vegada que es casaven amb elles i la percepció d'objecte privat que els agressors declaraven cap a les seves dones. Tots dos factors es vincularien amb creences sexistes de poder i control. D'altra banda, es destaquen diversos aspectes que actuaven com els principals obstacles en la recerca d'ajuda. La impotència o la indefensió assumida durant molts anys i les conseqüències negatives d'obtenir el divorci (pèrdua de comoditats econòmiques i possibles repercussions sobre els fills) es convertien en els dos problemes més rellevants.

En l'estudi de Dunlop, Beaulaurier, Seff, Newman, Malik i Fuster (2005) es van dur a terme 21 grups focals amb una mostra de 134 dones de diferents grups ètnics (hispanes, negres no hispanes i blanques no hispanes), tres grups d'edat (de 45 a 59 anys, de 60 a 74 anys i més de 75 anys), dos grups d'ingressos (per damunt o per sota de 14,856 dòlars) i la presència o absència abans de fenomen de la victimització. L'objectiu d'aquest estudi era conèixer l'opinió de les dones grans sobre què és la violència domèstica, les causes, les dificultats per denunciar-la, com es perceben les intervencions, etc.

Abans de res, els autors expliquen que hi ha una associació entre sofrir maltractaments i percebre un gran nombre de barreres a l'hora de cercar ajuda. Sembla que un dels obstacles més grans per demanar ajuda és que el col·lectiu de dones grans ha sofert violència durant tants anys que s'ha adaptat a les agressions, i fins i tot ha creat una codependència amb el maltractador. Quan es decideix cercar ajuda és més per disminuir les conductes violentes que per separar-se de l'agressor, així que el model ideal d'intervenció aniria encaminat a

canviar el patró de conducta en la parella. De fet, es destaca que en molts casos, a pesar que la parella se separi, l'agressor continua exercint violència.

Els resultats de l'estudi van identificar set factors que s'associen amb les causes de la violència de gènere i les barreres que es presenten per buscar ajuda, a més, es van trobar quatre factors més associats solament amb les dificultats en la recerca d'ajuda. A continuació, es descriuen aquests factors:

Un dels actes principals considerat com una barrera per a la recerca d'ajuda era l'*aïllament*, és a dir, la pèrdua d'amistats, familiars o, fins i tot, del treball i els companys. Aquesta falta de suport social i, fins i tot, d'accés a serveis socials o sanitaris, dificultava que les dones poguessin reclamar ajuda. És curiós que, en moltes de les ocasions, les enquestades exposaven que si denunciaven el marit es quedarien soles, basant la seva companyia únicament en la parella, fet que contraria la realitat, ja que els maltractadors exerceixen control sobre elles i les aïllen d'altres relacions o de persones específiques. La variable de l'edat es vincula amb aquest factor i agreuja la situació, atès que l'aïllament a llarg termini redueix tot tipus de suport social extern i crea una dependència més gran del maltractador (percebut com l'únic contacte possible).

La *gelosia* actuava com una causa perquè nombroses dones suportessin les agressions. Al seu torn, la gelosia induïa a la violència i també influïa en el fet que s'exercís un aïllament més gran de la víctima per evitar que apareguessin aquestes agressions.

La *intimidació* exercida aconseguia controlar les dones, que acabaven complint ordres o desitjos de l'agressor per por de les possibles conseqüències. Aquest factor influïa com una barrera en la recerca d'ajuda, ja que moltes de les enquestades manifestaven que temien tant l'agressor que no s'atrevien a recórrer a altres persones.

L'aïllament, la gelosia, la intimidació es podrien entendre des de l'enfocament feminista com les conductes utilitzades pels maltractadors per controlar les seves dones.

Una de les principals actituds per les quals aquestes dones no denunciaven el maltractament era la *responsabilitat assumida de protecció a la família*. El temor de que el maltractador agredís altres membres de la família impedia, en moltes ocasions, la recerca d'ajuda. Al seu torn, aquesta responsabilitat en molts casos es lligava a l'obligació de mantenir unida la família, de manera que si es denunciava el pare, els fills sofririen les conseqüències directes de la separació. En aquest conjunt de creences també es poden agrupar els temors d'algunes víctimes que els fills poguessin convertir-se en víctimes de maltractament en relacions posteriors o, fins i tot, en futurs maltractadors.

El *sentiment de culpa* es converteix, amb freqüència, en una de les barreres més poderoses per a aquestes dones. Els agressors tendeixen a culpar-les de la violència que han exercit

sobre elles, justificant així el dany causat. En les enquestades el sentiment era tan intens que impedia en molts casos que cercassin ajuda, i en uns altres, que quan en demanaven se sentien realment malament. Com ocorre amb l'aïllament, amb els anys aquest sentiment es va intensificant a través de les nombroses experiències sofertes. La culpa actua com una barrera per denunciar l'agressor, i s'associa amb sentiments com la vergonya. Les creences i l'educació fan un paper decisiu respecte a la culpabilització, especialment en dones d'edat avançada que tenen arrelats valors molt tradicionals sobre l'estructura de la família i el respecte al cònjuge.

Les dones d'edat avançada que van ser enquestades van expressar que suportaven la situació perquè pensaven que no hi havia una altra opció. De fet, això explicaria, en gran mesura, per què no es coneixen casos de divorci o separació en ancians. Els autors destaquen que l'edat avançada i l'origen ètnic es convertien en factors decisius per percebre la situació de violència com l'única alternativa, per la qual cosa predominava l'*acceptació de la impotència* en aquests grups de dones. Una altra de les raons és que aquestes dones aprenen a acceptar la impotència que els provoquen aquestes situacions a canvi de no renunciar a les seves llars, al suport econòmic i a la posició social. En l'estudi de Grunfeld, Larsson, Mackay i Hotch (1996) també es recollia, però denominant-la supervivència.

Al mateix temps, les víctimes presentaven amb freqüència *creences religioses tradicionals* que, segons els autors indicaven, es relacionaven en gran mesura amb les dificultats en la recerca d'ajuda. Les enquestades maltractades que havien acudit a capellans o rectors manifestaven que, més que en una ajuda, aquest fet s'havia convertit en un impediment per denunciar les situacions. Les creences religioses estan més difoses entre el col·lectiu de persones grans en el que també abunden la transmissió de valors tradicionals associats amb el respecte i lleialtat al matrimoni i al cònjuge. I per tant, és una altra raó que portaria les dones grans a aguantar els maltractaments.

La desesperança va ser assenyalada per moltes de les enquestades com el motiu pel qual no denunciaven les agressions. En aquest sentit apareixien diferents creences que els afectaven directament; d'una banda, la convicció que si denunciaven no els oferir recursos suficients per poder continuar amb una vida digna, d'altra banda, que si era maltractament psicològic no tenien dret a demanar ajuda, i finalment i potser una de les principals raons, que no hi havia recursos especialitzats o útils per a les dones de la seva edat. Així és, les enquestades consideraven que els recursos destinats a víctimes de violència de gènere estaven orientats a perfils joves, i que no podien respondre davant les característiques del seu col·lectiu.

Un altre dels motius pels quals no buscaven ajuda era *la vergonya* que podrien sentir si es descobria que havien patit maltractaments. Mantenien en secret la violència que suportaven com a mesura de protecció, tant per a elles com per a la resta de membres de la família.

Moltes de les dones enquestades afirmaven que un dels obstacles que dificultava que denunciessin la parella era *la preocupació que sentien per ell*. En ocasions, pesava més el sentiment de necessitat d'ajudar el seu agressor que el maltractament que patien. Aquest concepte s'associa amb l'últim obstacle, referit al temor a la resposta de les autoritats. És a dir, en molts casos, hi havia una gran connexió emocional amb l'agressor que feia que temessin que pogués patir conseqüències negatives, com ara agressions de les autoritats, presó, desprestigi del seu entorn, etc. Els autors de l'estudi destaquen que és increïble com les mesures judicials, malgrat estar dissenyades per facilitar la denúncia de la violència, en ocasions actuaven provocant l'efecte contrari. Sorgien dues opinions diferents en els diferents grups; d'una banda, algunes dones destacaven que les autoritats havien de castigar els agressors, i fins i tot que els excessos policials estaven justificats, i d'altra banda, altres pensaven que les intervencions havien de tenir un caràcter terapèutic més que punible. A diferència d'aquests estudis, la percepció de la població europea és que s'han de prioritzar altres intervencions abans que la rehabilitació, considerada com una de les darreres opcions.

L'any 2008, Seff, Beaulaurier i Newman van publicar l'estudi «Barriers to Help-Seeking for Older Women Who Experience Intimate Partner Violence», en el qual assenyalaven entre les conclusions més rellevants, que les dones entrevistades percebién l'abús psicològic o emocional com més poderós que el físic. No obstant això, expressaven que els seus grups d'amics, familiars o coneguts no consideraven que aquesta violència fos tan greu com la física, és més, que no la valoraven com a significativa. Al mateix temps, tampoc no creien que els sistemes de justícia ho identifiquessin com un problema, en tractar-se de violència invisible. Assenyalaven que la invisibilitat de les agressions recolzava com una barrera de recerca d'ajuda. Pensaven que un gran nombre de dones probablement ho patia en silenci perquè no ho identificava com a maltractament —reflexió que també recollia l'estudi de Dunlop, Beaulaurier, Seff, Newman, Malik i Fuster (2005).

Sembla que aquest tipus de violència influeix en la salut física i mental de les víctimes. Exposen que l'excés de poder de l'agressor sobre la víctima destrueix la seva autoestima i la sensació d'autoeficàcia. Les principals estratègies de control i poder de les víctimes es tornaven a emfatitzar: la por, la manipulació i l'aïllament. La gelosia actuava com un factor que afavoria que aparegués l'intent de controlar la víctima; experiències com que els pengessin el telèfon mentre parlaven amb les seves famílies o els seus amics per eradicar aquestes relacions o que les obliguessin a engreixar perquè resultessin menys atractives davant la societat eren alguns dels exemples que expressaven les enquestades.

El maltractament psicològic crea el mateix terror que el físic cap a l'agressor a causa de la manipulació exercida i l'aïllament de les víctimes. Les amenaces d'agressions físiques atemoreixen les víctimes i provoquen que no gosin actuar en contra de l'agressor. Les enquestades creuen que el maltractament psicològic s'associa amb característiques de

vulnerabilitat de la víctima. Finalment, l'aïllament de familiars, amics i companys es percep com una necessitat de l'agressor de tallar el suport social o les vies de fuga de la víctima.

Probablement, la conclusió més rellevant que es pot extreure dels estudis anteriors és que les dones grans es veuen afectades per un nombre major de factors que influeixen directament sobre les seves creences i actituds. Molts s'associen amb l'edat i altres adquireixen força a mesura que transcorren els anys i es viuen experiències. Aquestes creences influeixen de manera directa sobre la decisió de les dones de no denunciar la situació.

El sentiment de protecció del cònjuge es vinculava al fet que normalment ell també era gran i, per tant, també era més vulnerable. Molts dels maltractadors presentaven limitacions pròpies de l'edat i situacions de dependència que feien que necessitessin ajuda. Moltes persones en situació de dependència exerceixen una violència més intensa contra els cuidadors per poder sentir el control perdut en gran mesura davant la pèrdua d'autonomia. És a dir, davant la percepció que han perdut part del poder, exerceixen una major coacció, intimidació o agressió per recuperar-lo. Les dones, per la seva part, senten l'obligació de protegir a la seva parella i a altres membres de la seva família.

D'altra banda, algunes dones grans senten que, com que han patit tants anys el maltractament, ja no té sentit denunciar-lo, que és massa tard, i s'aferren a la desesperança i l'acceptació de la impotència. Adquireixen una postura d'indefensió apresada que els fa mantenir-se passives i submises davant les voluntats dels seus cònjuges. Assumeixen que no hi ha més opcions que la que viuen i que perden l'esperança de trobar recursos per sobreviure fora de la seva relació.

Com hem explicat abans, el sentiment de culpa serveix perquè els agressors justifiquin les seves conductes violentes i les víctimes les assumeixin com a responsabilitats pròpies. Amb el transcurs dels anys, el sentiment de culpa es va intensificant. El secretisme s'associa amb la cultura i les creences del col·lectiu, així en dones grans apareix una tendència a pensar que no poden desvelar el que ocorre a la llar.

Les creences de les dones grans es veuen influïdes per valors socials i culturals que aposten per famílies tradicionals i matrimonis sagrats. La valoració negativa del divorci i la separació que fa la xarxa d'amics i familiars de la mateixa generació de la víctima és també un component decisiu freqüentment per no buscar ajuda externa. El respecte pel matrimoni és un valor molt més arrelat en les generacions de les ancianes que en les de les joves, per la qual cosa és un factor associat també a l'edat.

Els temors com a barreres

Com ocorre amb les creences, els temors influeixen de manera directa en l'estils de vida i la presa de decisions de les persones. L'Enquesta de condicions de vida 2006 (ECVM-06),

realitzada per l'IMSERSO, avalua els temors d'una mostra de la població espanyola. En indagar sobre els temors de les persones grans es detecta que entre els principals n'hi ha tres que poden influir a l'hora de denunciar l'agressor, de separar-se d'ell o d'abandonar la llar.

Resulta molt interessant comprovar que el principal temor d'aquest col·lectiu és perdre les persones properes (parella i persones estimades), amb un 59,7% de respostes i una població de 3.334 persones, és a dir, més de la meitat de la població enquestada. En concret, fins a un 42,6% ho destaca com el primer temor, i un 17,1% com el segon. La mostra estava composta per 1.908 dones grans, i fins a 1.131 dones van triar aquesta opció com una de les principals pors. S'indica que els temors semblen més influïts per les circumstàncies en les quals discorre la vida que per les característiques sociodemogràfiques, de manera que, com és obvi, les persones que tenien persones properes eren les que patien més por de perdre-les, mentre que aquells que vivien sols temien més dependre d'altres persones.

Una dada curiosa és que en l'enquesta de condicions de vida de les persones grans de 2004 es diferenciava entre dos temors; la pèrdua de la parella d'una banda i la pèrdua dels éssers estimats de l'altra. Mentre que un 23,6% de les persones grans assenyalaven, com a primera opció, la pèrdua de la parella, un 9,1% assenyalava la pèrdua d'éssers estimats, és a dir, hi havia una diferència de fins el 14,5% de persones grans. Realment, de tots els temors que es presentaven el de perdre la parella destacava respecte a la resta, tenint en compte que molts d'ancians ja no responien aquesta opció a causa que eren vidus, separats o vivien sols. No es pot establir una relació entre el temor a perdre la parella i el fet de no denunciar la violència de gènere, però probablement és un dels factors que influeix en nombrosos casos.

Cal diferenciar aquesta categoria amb la del temor a la solitud, que és esmentat per un 17,6% de les respostes a l'enquesta de 2006 i un 16,4% a la de 2004. Al mateix temps, a l'enquesta de 2004 el 29,6% de les persones grans van assenyalat que sovint o de vegades se senten soles, i a la de 1993 ho assenyalava un 6,3%. A l'enquesta de 2006 s'observa que un 14,5% dels homes senten solitud, però sembla que és a partir de 85 anys quan el sentiment de solitud es fa més poderós (dels 90 homes de 85 o més anys, el 24,9% indiquen que senten solitud), mentre que de 65 a 74 anys afirmen que senten solitud un 10,2%, i de 75 a 84 anys, un 18,8%, per tant, en els homes s'incrementa el sentiment de solitud a mesura que es fan més grans. En canvi, fins a 603 de les 1.908 dones enquestades, és a dir, un 31,6%, sovint o de vegades s'han sentit soles (un 26,6% de dones entre 65 i 74 anys pateixen solitud, un 36,7% de 75 a 84 anys i un 37,5% de 85 o més anys també en pateixen). Per tant, aquest sentiment també augmenta amb l'edat, però mentre que en els homes es comença a manifestar amb més força als 85 anys, en les dones apareix ja als 75 anys.

Haver d'abandonar ca seva és també un dels principals temors en la població més gran de 64 anys. Un 5,7% d'una mostra de 1.898 persones grans el 2004 i un 15,2% d'una mostra de 3.334 persones grans el 2006 indicaven com una de les seves principals pors haver

d'abandonar la seva llar. Aquest temor és més predominant en dones, especialment a partir dels 85 anys. Però el temor a perdre la seva llar es relaciona sobretot en persones grans amb la necessitat d'ajuda «moderada, greu o completa» (44 de les 181 persones dependents de la mostra ho van indicar com un dels principals temors). De la mateixa manera, a menor nivell de formació apareix un major temor a perdre la llar.

Taula 2 | *Percentatges dels principals temors de les persones més grans de 64 anys*

		Perdre les persones properes	Estar tot/a sol/a	Dependre d'altres persones	Deixar ca seva	Total
Sexe	Home	60,2	18,2	23,2	14,1	1.427
	Dona	59,3	17	21,6	16,1	1.908
Edat	Entre 65 i 74 anys	61,3	15,6	24,3	13,8	1.765
	Entre 75 i 84 anys	59,7	19	21,1	15,8	1.315
	85 anys o més	48,4	23,2	14,4	21,8	254
Estat civil	Solter/a	45,9	18,4	25	17,2	173
	Casat/ada	64,2	18,3	22,2	13,4	1.997
	Separat/ada o divorciat/ada	44,8	12,3	38,5	13,4	79
	Vidu/Vídua	54,8	16,3	20,8	18,5	1.079
	NC	30,9	42,7	29,8	6,1	6
Tipus de llar	Unipersonal	47,6	14,5	25,4	18,8	741
	Parella	64,5	19,9	21,1	13,2	1.430
	Multigeneracional a ca seva	62,8	15,5	23,1	16	835
	Multigeneracional a ca un fill	58,4	20,2	21,2	10,2	128
	Altres	57,9	18,8	16,4	14,8	183
Estudis	Analfabet/a	53,2	20,5	20,3	22,8	257
	Primaris incomplets	56,4	19,5	21,7	16,4	1.439
	Primaris	63,2	16,4	21,5	13,9	1.219
	Secundaris o més	65,1	12,4	27,8	10,2	414
	NHS/NC	49,3	0	30,1	9,5	6
Necessitat d'ajuda	Sense necessitat	60,1	16,5	23,7	13,3	2.607
	Lleu/lleugera	57,6	20,6	16,7	21,5	543
	Moderada, greu o completa	60	23,5	18,5	24,6	181
Satisfacció amb la situació econòmica	Bastant satisfet/a	62,1	15,7	24,7	13	1.557
	Regular	57,9	20,6	20,6	15,7	1.075
	Poc satisfet/a	57,1	17	19,4	19,9	671
	NHS/NC	58	15	24,5	7,3	32
TOTAL		59,7	17,5	22,3	15,2	3.334

Font: IMSERSO-CIS. Enquesta de condicions de vida de les persones grans (2006).

Sembla que els tres factors presenten un element en comú: temor al desconegut i a quedar sense referències, potser per això també destaca entre els principals temors el de perdre la memòria.

Per tant, sembla que almenys tres dels principals temors de les persones grans (perdre persones properes, solitud i abandó de la llar), es podrien convertir en realitat si es denuncia la violència de gènere i les dones es veuen obligades a haver de suportar un canvi en les seves condicions de vida.

Experiències i creences de l'alumnat de la UOM

Objectiu

L'objectiu d'aquest estudi és analitzar les creences i els valors que influeixen en el fet que se suportin les agressions en silenci, sense denunciar-les a l'autoritat. Al mateix temps, també s'intenta conèixer com el col·lectiu de persones grans percep la situació de violència de gènere en la seva generació, per aconseguir una aproximació a la situació real existent.

Fins ara la investigació nacional no ha analitzat les opinions sobre la violència de gènere en les dones grans. S'ha abordat la violència com un abús a les persones grans, sense diferenciar qui era l'agressor i, a més, en la majoria de casos, hi ha una tendència a fer-ho des de la perspectiva dels professionals o les institucions, sense recórrer a les afectades. Les investigacions més abundants centren el problema en les característiques de les víctimes, de les seves famílies i de les relacions establertes entre ells. Aquest fet provoca que el maltractament sigui percebut com un fenomen individual que afecta les famílies, en lloc de convertir-se en una problemàtica social. L'error consisteix que en enfocar les intervencions en les característiques individuals, es tendeix a observar la víctima en funció de la seva situació de dependència, les seves patologies o limitacions pròpies de l'edat i, al mateix temps, posar l'accent en les condicions d'estrès dels cuidadors. Per tant, la valoració de la gravetat de la violència tendeix a ser atenuada. Les polítiques creen intervencions medicalitzades i dirigides al cuidador, en lloc de respondre de manera efectiva i dràstica, com fa amb el maltractament infantil o la violència de gènere. Per aquest últim motiu, resulta essencial que els casos de violència de gènere en la tercera edat sigui classificats correctament i s'exerceixin les polítiques d'intervenció apropiades i ajustades a l'edat de les víctimes.

D'una banda, mitjançant aquest estudi es pregunta als enquestats si coneixen casos de violència de gènere en dones més grans de 64 anys entre els familiars o coneguts, per visualitzar situacions que, encara que se sofreixen en silenci, existeixen. A la nostra societat, el col·lectiu de persones grans encara presenta limitacions, recels i temors per donar a conèixer o denunciar les situacions de violència de gènere, per això l'obtenció d'informació mitjançant aquesta via es veu limitada. Per aquest motiu, s'indaga sobre possibles casos d'agressions preguntant de manera indirecta als enquestats.

D'altra banda, com es defensava abans, algunes creences, especialment les sexistes, apareixen com a factors de risc de la violència. Aspectes socioculturals determinen que

alguns sectors de la població siguin més propensos a basar-se en aquest tipus de creences i a desenvolupar actituds tolerants. Per tant, es tracta de perfilar la percepció que les persones grans tenen sobre les característiques concretes de la violència de gènere en dones més grans de 64 anys i determinar si hi predominen creences que puguin afavorir la violència.

Mostra

La mostra estava formada per 38 alumnes que estudien a la Universitat Oberta per a Majors (UOM). Concretament, es van enquestar alumnes de dos cursos: segon curs del Diploma Sènior i del Diploma d'Especialització de la UOM. Les edats dels alumnes estan entre 61 i 74 anys, l'edat mitjana és de 66,45 anys. El 55,3% de la mostra està formada per dones, i el 44,7% per homes.

La situació civil resulta important perquè la percepció sobre la violència pot distar entre aquells que viuen en convivència amb la seva parella i coneixen els avantatges i els desavantatges d'aquesta convivència, i aquells que viuen sols i/o els desconeixen. La majoria dels alumnes estaven casats (25 casos), encara que també 9 eren vidus, 2 eren divorciats i 2 solters. Un 84,2% afirmava que tenia fills.

Hi ha diversitat quant al nivell formatiu; 10 dels enquestats havien acabat la primària, 14 la secundària, 7 tenien carrera tècnica o preparatòria i altres 7 llicenciatura o diplomatura. La majoria d'ells es trobaven ja jubilats (27 del total), però també en trobem un nombre que són mestresses de casa (6 alumnes). El fet de dependre econòmicament de la parella també resulta significatiu quan parlem de determinar les creences sobre la violència de gènere. Predomina la religió catòlica entre els enquestats (el 65,8% dels alumnes expressen que són catòlics).

Respecte al nivell econòmic, un 7,9% expressaven que no tindrien per què treballar per viure còmodament, un 68,4% que havien de treballar, però que la seva posició econòmica els permetia viure còmodament i un 15,8% que cobrien les necessitats bàsiques, però que els costava cobrir altres despeses.

Resultats

Per realitzar l'estudi, es va elaborar un qüestionari que recollia les principals característiques de la violència. El qüestionari es va dividir en dos apartats:

- En la primera part es qüestionaven les principals percepcions i creences vinculades amb la violència de gènere en dones grans.
- La segona part preguntava si coneixien casos de violència de gènere en persones grans.

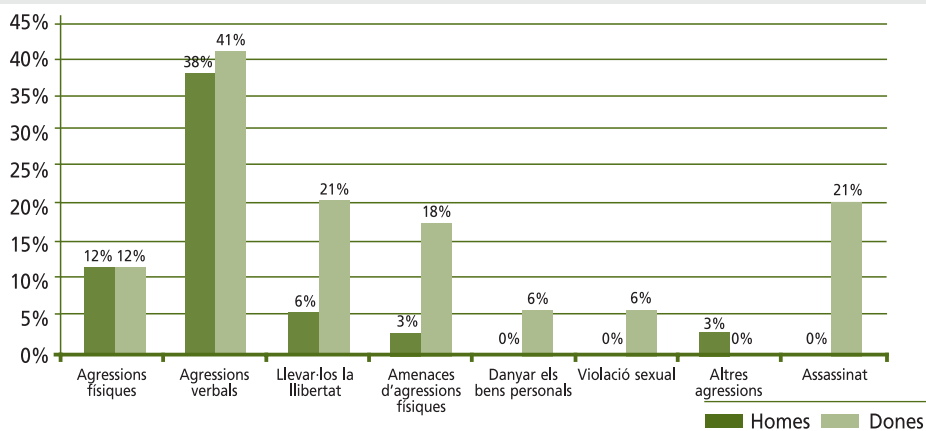
Per començar, totes les persones grans coincidien que la violència està malament en tots els casos, i la majoria opinava que és molt greu. Quan es preguntava si la violència de gènere en les dones més grans de 64 anys és freqüent, les respostes foren les següents: un 11,4% considerava que és molt freqüent, un 45,7% que és freqüent i un 42,9% que és poc freqüent. Així que un 57,1% dels enquestats opina que és habitual.

A diferència del que estudis actuals recullen (Vinton, 2008), les persones grans d'aquesta mostra tenen la percepció que la violència s'incrementa amb el pas dels anys (només 1 persona creu que disminueix amb els anys, 7 que es manté igual i 27 que augmenta).

Una altra de les qüestions per analitzar era quines manifestacions de violència de gènere cap a les dones més grans de 64 anys pensaven que eren les més freqüents. En aquest cas, l'opció més triada, amb diferència, foren les agressions verbals, en què s'aconseguien valors del 79,4% de les respostes. A continuació, amb un 26,5% van seleccionar l'ítem de llevar-los la llibertat (aïllament), amb un 23,5%, les agressions físiques, i amb un 20,6%, les amenaces de danys físics i assassinats. Cal dir que 4 dels enquestats no van contestar aquesta pregunta.

Respecte a la variable sexe, s'observava que les dones assenyalaven en totes les manifestacions de violència un nombre més elevat d'ítems que els homes. Apareixien tres desigualtats importants entre les percepcions dels homes i les dones. Per començar, l'opció d'«assassinats» va ser seleccionada per 7 de les dones, mentre que cap home no considerava que fos comú. Les dones van puntuar amb un 14,7% més que els homes els ítems «llevar-los la llibertat» i «amenaces de danys físics», la qual cosa es tracta d'una important diferència (fins a 5 dones més que homes seleccionaven aquests dos aspectes com a freqüents).

Gràfic 3 | *Percentatges de les manifestacions més freqüents de violència de gènere*

Una de les informacions més rellevants de l'enquesta és la que respon a quines es consideraven que podrien ser les causes del maltractament. Es van oferir 19 tipus d'ítems i un altre amb resposta lliure. Coincidint amb les teories feministes, en les quals s'exposa que el maltractador considera la parella com un objecte privat i inferior sobre el qual ha d'exercir poder per controlar-lo, un nombre més elevat de persones van respondre que les dues causes per les quals s'agredeix la parella són perquè hi ha una creença de superioritat i infravaloren la parella (fins a un 55,6% dels enquestats així ho assenyalen), i perquè valoren la parella com una cosa privada i com una propietat (61,1% dels enquestats). A continuació, es destaca entre les causes de la violència la gelosia, un 41,7% dels alumnes ho assenyalen. El consum d'alcohol és un altre dels motius que amb més freqüència s'accentuen (36,1%).

La desobediència de la víctima a l'agressor es descarta en tots els casos, i solament en un cas s'indiquen l'incompliment de les responsabilitats domèstiques i les creences religioses com a causes que puguin afavorir la violència.

Quan es compara el nivell d'estudis finalitzats i la creença que un baix nivell formatiu i educatiu és una de les possibles causes que reforcen la violència, s'observa que com més gran és la formació s'incrementa la convicció que la baixa formació pot afavorir el maltractament. Un 42,9% dels alumnes que ho destaquen són llicenciats o diplomats, un 28,6% tenen una carrera tècnica, un 23,1% tenen la secundària i un 22,2% la primària completa.

A la taula següent apareixen els percentatges de resposta en funció del sexe. Resulta rellevant destacar com les dones seleccionen un nombre d'ítems més gran que els homes en tots els casos, excepte en problemes amb els fills i en l'opció a resposta lliure. S'ha de destacar que es produeix una diferència del 32,5% entre sexes en la variable «Creença de superioritat i infravaloració de la parella». El mateix ocorre amb els ítems «consum de substàncies» i «alcohol», on apareixen diferències del 25% i el 31,25% respectivament. Una de les discrepàncies que cobren més rellevància és que les dones representen un 80% del total de les respostes que han destacat l'opció de «negar-se a mantenir relacions sexuals» com a causa de la violència de gènere. Sembla que les variables que comparteixen un major acord són les que indiquen l'ambient de pobresa i desocupació i l'acceptació de la violència com una resolució de conflictes com les principals causes de violència.

No obstant això, no apareixen discrepàncies destacades entre les respostes quan s'avalua davant quin tipus d'agressions s'ha de posar una denúncia. Amb aquesta pregunta es qüestionava quina classe d'acte era considerat com a agressió per a ells, per això els oferien diferents opcions de resposta, i havien de triar entre: agressions físiques greus, agressions físiques però que no eren greus, agressions físiques però no freqüents, amenaces d'agressions físiques, agressions verbals, violació sexual, un altre tipus d'agressions sexuals (obligació a masturbar la parella, tocaments no tolerats, assetjament sexual, etc.) o dany en els seus béns personals.

Taula 3 | Percentatges de les causes que afavoreixen la violència de gènere

Percentatges		Creença de superioritat i infravaloració de la parella	Poder i control de la parella	Valorar la parella com a privada i una propietat	Crèixer en un ambient de violència	Acceptar la violència com a mitjà per resoldre conflictes	Dependre econòmicament de l'agressor	Baix nivell cultural i formatiu	Situació de desavantatge de la víctima davant l'agressor	Abús de substàncies	Alcohol
Sexe	% segons el sexe	37,50%	25,00%	56,25%	12,50%	18,75%	37,50%	25,00%	6,25%	0,00%	18,75%
	% segons les causes	30,00%	36,36%	40,91%	33,33%	42,86%	42,86%	40,00%	20,00%	0,00%	23,08%
Dona	% del total	16,67%	11,11%	25,00%	5,56%	8,33%	16,67%	11,11%	2,78%	0,00%	8,33%
	% segons el sexe	70,00%	35,00%	65,00%	20,00%	20,00%	40,00%	30,00%	20,00%	25,00%	50,00%
Total	% segons les causes	70,00%	63,64%	59,09%	66,67%	57,14%	57,14%	60,00%	80,00%	100,00%	76,92%
	% del total	38,89%	19,44%	36,11%	11,11%	11,11%	22,22%	16,67%	11,11%	13,89%	27,78%
Total		55,56%	30,56%	61,11%	16,67%	19,44%	38,89%	27,78%	13,89%	13,89%	36,11%

Percentatges		Ambient de pobresa i desocupació	Creences religioses	Malalties mentals	Gelosia	Infidelitat	Problemes amb els fills	Incompliment de les responsabilitats comunitàries	Negar-se a mantenir relacions sexuals	Altres	Total
Sexe	% segons el sexe	12,50%	0,00%	6,25%	37,50%	12,50%	6,25%	0,00%	6,25%	6,25%	
	% segons les causes	40,00%	0,00%	16,67%	40,00%	33,33%	50,00%	0,00%	20,00%	50,00%	
Dona	% del total	5,56%	0,00%	2,78%	16,67%	5,56%	2,78%	0,00%	2,78%	2,78%	44,44%
	% segons el sexe	15,00%	5,00%	25,00%	45,00%	20,00%	5,00%	5,00%	20,00%	5,00%	
Total	% segons les causes	60,00%	100,00%	83,33%	60,00%	66,67%	50,00%	100,00%	80,00%	50,00%	
	% del total	8,33%	2,78%	13,89%	25,00%	11,11%	2,78%	2,78%	11,11%	2,78%	55,56%
Total		13,89%	2,78%	16,67%	41,67%	16,67%	5,56%	2,78%	13,89%	5,56%	100,00%

Tenint en compte que tres dels participants no van contestar aquesta qüestió, un 65,7% dels casos indicaven com a motiu suficient per denunciar les agressions físiques, encara que no fossin greus, i un 62,9% ho indicava quan eren freqüents. Un 51,4% dels casos considerava que s'havien de denunciar les agressions físiques greus, amenaces d'agressions físiques i la violació sexual. Les agressions verbals, altres agressions sexuals i el dany als béns personals eren considerats per un nombre més petit d'alumnes com a causa suficient per denunciar-ho.

Taula 4 | *Quan s'han de denunciar les agressions?*

		Respostes		Percentatge de casos
		Nre.	Percentatge	
Quan s'ha de denunciar l'agressió?	En cas d'agressions físiques greus	17	12,1%	48,6%
	En cas d'agressions físiques, encara que no siguin greus	23	16,4%	65,7%
	En cas d'agressions físiques freqüents	22	15,7%	62,9%
	Davant amenaces d'agressions físiques	17	12,1%	48,6%
	Si es produeix violació sexual	18	12,9%	51,4%
	Si es produeixen altres agressions sexuals	16	11,4%	45,7%
	En cas de perjudicar els béns personals	12	8,6%	34,3%
	En cas d'agressions verbals	15	10,7%	42,9%
Total		140	100,0%	400,0%

Tant sols 8 dels alumnes varen considerar totes les opcions de violència com a motiu suficient per denunciar. El més curiós és que fins a 10 dels enquestats tan sols varen assenyalar un tipus d'ítem, i fins a 6, només dos ítems. Els alumnes que solament assenyalaven una, dues o tres respostes triaven les opcions en cas d'agressions físiques (greus i/o freqüents) i en cas de violació sexual, és a dir, hi havia una tendència entre els alumnes que seleccionaven pocs ítems a destacar les manifestacions més extremes o intenses d'agressió com a causa suficient per denunciar.

Respecte a la variable sexe, hi havia una tendència entre els homes a considerar com a actes més punibles les agressions físiques, tant si no són greus (un 53,3% dels homes), com si són freqüents (un 60%). Amb prou feines dos i tres homes respectivament indiquen el dany als béns personals i les agressions verbals com a denunciabls. D'altra banda, les dones presenten puntuacions més elevades; per començar, fins a un 75% d'elles indiquen les agressions físiques, encara que no siguin greus, com una conducta que ha de ser denunciada. Seguidament, un 65% de les dones de la mostra es decanten per les agressions físiques freqüents i les violacions, i un 60%, per les amenaces d'agressions físiques i les agressions verbals. Pel que sembla, hi ha discrepàncies entre la gravetat que s'atorga a les amenaces d'agressions físiques (un 33,3% dels homes i un 60% de les dones ho consideren prou greu), passa igual amb les agressions verbals (un 20% dels homes i un 60% de les dones ho indiquen). Per tant, més dones que homes creuen que la violència no física també s'ha de denunciar.

També resulta rellevant destacar les respostes que es varen donar quan es va preguntar quin consideraven que era la millor manera d'enfrontar-se a la violència de gènere. Els resultats es poden veure al gràfic següent:

Gràfic 4 | *Percentatges de respostes sobre quina és la millor manera d'enfrontar-se a la violència de gènere*

Tal com s'observa al gràfic, un 45% del total de la població va destacar recórrer a la policia i denunciar-ho com l'opció adequada, i un 35%, demanar ajuda als especialistes.

Recórrer a la policia sols en cas d'emergència i acabar per no denunciar-ho o per retirar la denúncia ho va seleccionar un 2%. Es varen descartar les opcions següents: no fer res i recórrer a l'Església.

Quan es va preguntar als enquestats si consideraven que hi havia suficient suport de les institucions. Un 66,7% dels enquestats va contestar que sí, un 22,2% va dir que no i un 11,1% no varen saber què contestar. Finalment, els van preguntar si consideraven que hi ha recursos suficients per tractar la violència de gènere. Un 36,4% dels enquestats van contestar que no hi ha recursos destinats a les ancianes víctimes de la violència de gènere, i un 30,3% creuen que sí que n'hi ha, però no són suficients.

Taula 5 | *La percepció dels recursos existents*

Existeixen suficients recursos?	Freqüència	Percentatge
Sí, existeixen suficients recursos	4	12,1
Sí, encara que desconec els recursos que existeixen	4	12,1
Sí, però no per a víctimes majors de 64 anys	1	3,0
Existeixen, però no suficients	10	30,3
No existeixen suficients recursos	12	36,4
Es desconeixen	2	6,1
Total	33	100,0

La segona part del qüestionari, com s'ha explicat, perseguia identificar si els enquestats coneixien casos de violència de gènere en dones grans. Dels 38 alumnes de la mostra, 6 alumnes, és a dir, un 15,78% dels enquestats, varen emplenar la part d'experiències de violència. No obs-

tant això, altres 4 alumnes varen reconèixer que coneixien casos de violència entre familiars i coneguts grans, però manifestaven que no volien descriure-ho per escrit, encara que es tractàs d'una informació anònima, fet que denota certa dosi de recel i secretisme quant al tema.

Entre els resultats més rellevants es pot destacar que les víctimes eren totes dones més grans de 60 anys i de menys de 73 anys. 4 dones estaven casades, una era vídua i una altra separada, i solament 3 tenien fills (en un d'aquests casos no es va contestar l'ítem). Es va trobar diversitat respecte als nivells formatius: des de gens de formació fins a estudis superiors com diplomatures i llicenciatures. En la situació laboral també hi havia heterogeneïtat (mestresses de casa, treballadores en actiu, jubilades i desocupades). Una dada curiosa és que s'assenyalava que totes les víctimes tenien un nivell econòmic baix, o fins i tot molt baix, de manera que els resultava complicat cobrir les despeses.

El perfil dels agressors era similar al de les víctimes. Solament s'indiquen les edats dels agressors en dos dels casos, en els quals tenien 71 i 80 anys. Tots eren homes casats i 3 d'ells tenien fills. La formació acadèmica era bastant baixa; o no es tenia formació o s'havia cursat la primària sense finalitzar-la, segons els enquestats. La majoria dels agressors ja es trobaven jubilats, excepte un, que encara treballava. Gairebé tots els agressors presentaven nivells econòmics baixos o molt baixos, no obstant això, crida l'atenció que en dos casos els agressors tenien ingressos alts o mitjans, mentre que les parelles no podien gairebé cobrir cap despesa.

En quatre dels casos, les dones segueixen convivint amb la parella i tres encara són maltractades i, en els altres dos, les dones viuen soles. El maltractament psicològic descrit en el qüestionari com a agressions verbals, amenaces, aïllament social, etc., es produïa en totes les experiències amb freqüència, fins i tot en un dels casos es destacava que es produïa diàriament. En una de les situacions s'indicava que la víctima no solament havia sofert maltractament psicològic, sinó també en alguna ocasió físic. El mateix ocorria amb un altre dels enquestats, que destacava que la víctima, a més de sofrir amb freqüència maltractament psicològic, també suportava negligència sovint, entesa com a malnutrició, mala higiene, etc.

En cada cas, les característiques i les determinacions preses van ser diferents:

— En el primer cas, la víctima va buscar ajuda d'especialistes (metges, serveis socials, psicòlegs, etc.), però no va arribar a denunciar-ho. L'enquestat pensa que els motius per no denunciar-ho eren les creences culturals i l'educació de la víctima, a més d'evitar que els fills es quedessin sense pare. L'enquestat assenyala que coneix més casos de violència de gènere en persones grans, en les quals predominen les agressions físiques.

— Una víctima sí que decideix denunciar l'agressor als jutjats. Actualment, aquesta dona viu sola, en situació de desocupació i amb prou feines pot cobrir econòmicament les necessitats bàsiques.

— La tercera experiència descriu la situació d'una anciana que va patir agressions psicològiques i negligència amb freqüència, però mai no va denunciar-ho, perquè no identificava aquests actes com a maltractament. Ja no sofreix violència perquè la seva parella va morir. Una anotació important és que l'enquestat ha apuntat que la víctima desconeixia els recursos dirigits a les víctimes de la violència de gènere.

— Un dels alumnes reflectia que era amic d'una dona que patia maltractament psicològic i físic, però que mai no havia denunciat el seu home. En aquest cas, sembla que era degut al fet que en depenia econòmicament. També la víctima desconeixia les alternatives i els recursos socials dels quals disposava. El mateix alumne expressava que coneixia diversos casos més de violència de gènere en la tercera edat.

— Es produeix una coincidència en dues de les experiències. Els enquestats manifesten que la por de l'agressor i la vergonya eren les causes per les quals dues dones no ho denunciaven. En canvi, sí que varen comunicar a persones de confiança les seves situacions. En un dels casos la confiança va fer que la persona de confiança denunciés l'agressor i que en l'actualitat la víctima s'hagi separat de la seva parella, i hagi acabat la situació de violència. En l'altre cas, la víctima, que quasi no disposa de recursos econòmics, mentre que la seva parella presenta una situació econòmica còmoda, segueix suportant-ho i convivint amb la parella.

Conclusions

Abans de res, cal tenir en compte que els resultats estan basats en una mostra de només 38 persones, per la qual cosa no se'n poden extreure conclusions significatives. No obstant això, aquest primer estudi pot servir per fer una primera aproximació a les característiques del problema.

Els resultats obtinguts indiquen que, com es temia, els grans són bastant reservats i inaccessibles a l'hora de desvelar experiències de violència de gènere al seu entorn. Potser un dels fets més reveladors va ser que, a pesar que tan sols un nombre reduït de persones van admetre per escrit que coneixien casos de maltractament en dones grans, 4 persones sí que ho varen reconèixer verbalment a l'enquestador, i malgrat la petició que s'emplenés aquest segon apartat, la negativa va ser rotunda.

Igualment, el fet d'haver trobat 6 alumnes que afirmen que coneixen casos de violència de gènere entre dones conegudes, dóna suport a la hipòtesi que explica que, encara que no es tingui consciència del nombre de casos reals, sí que existeixen. Les característiques de les experiències, els valors i les creences que aquestes dones tenen sobre la violència i les seves repercussions coincideixen amb el testimoniatge d'altres víctimes. Són dones grans, excepte en un dels casos, i no ho denuncien per elles mateixes. Aquestes dades coincideixen amb les teories existents.

D'una altra banda, els alumnes enquestats de la UOM consideren que la violència de gènere és molt greu i freqüent, fins i tot en edats avançades. La Comissió Europea, mitjançant 26.800 entrevistes a persones de la Unió Europea i a 1.006 espanyols, va expressar les principals percepcions europees que es tenen sobre la violència de gènere. Les percepcions europees també assenyalaven que la violència de gènere és greu i freqüent.

Els enquestats pensen que la violència augmenta amb els anys. Amb el transcurs dels anys la violència física disminueix, encara que s'incrementa la «no física» i, fins i tot, s'intensifica (Vinton, 2005). Això mateix ocorre quan l'agressor perd autonomia i depèn de la seva parella (Phillips, 2005). En percebre que no es té tant poder sobre la víctima augmenten les formes de control com ara la manipulació, l'aïllament o la coerció. És una situació perillosa per a les víctimes grans, perquè solen desenvolupar una codependència amb l'agressor que les convertirà en víctimes més vulnerables. La preocupació per l'agressor es converteix en un dels valors que pot arribar a impedir a les agredides que acudeixin a la justícia. Les opinions recollides a l'estudi de Dunlop, Beaulaurier, Seff, Newman, Malik i Fuster incidien que les intervencions no havien d'encaminar-se a infligir càstig, sinó que havien de tenir caràcter terapèutic. El mateix es reflecteix en les percepcions europees; quan es preguntava si era acceptable la violència domèstica, fins a un 12% d'europaus i un 6% d'espanyols indicaven que era inacceptable, però que no havia de ser castigada per la Llei.

En realitat, les agressions verbals, que inclourien desqualificacions, manipulació psicològica, crits, etc., són les més freqüents entre totes les manifestacions de violència, com assenyalava l'estudi, amb un índex d'acord entre sexes del 79,4%. Seff, Beaulaurier i Newman (2008) afirmen que la violència «no física» és la més habitual, i engloba violència verbal, amenaces, intimidació i una llarga llista d'actes que repercuteixen emocionalment en la víctima; fins i tot l'impacte és més accentuat que el que produeix la violència física. Així i tot, en nombrosos casos no es percep. La investigació internacional destacava que una de les creences que frenen les víctimes del maltractament davant la denúncia és el fet que el seu entorn més proper (familiars i amics) percebi la violència «no física» com a poc greu i indigna de castigar, i que arribi a jutjar les víctimes i, d'igual manera, que les autoritats no s'ho prenguin seriosament. El total d'alumnes homes seleccionaren 21 vegades ítems de la pregunta «manifestacions de violència», mentre que les dones ho feren 42 vegades (el doble). A més, amb prou feines els homes han seleccionat actes com «llevar-los la llibertat o aïllament» i «danyar els béns personals», atorgant-los puntuacions del 5,88% i del 2,94% respectivament, a diferència de les dones, que els atorgaven entre un 20,6% i un 17,6%. Aquestes dades podrien apuntar al fet que, efectivament, malgrat que són agressions habituals, s'invisibilitzen per a alguns sectors de la població o no s'identifiquen com a maltractament.

Resulta interessant destacar que quan es qüestionava quines eren les causes que afavorien el maltractament també es produïen importants diferències respecte a la percepció entre

sexes. Les dones, de nou, tornaven a destacar més variables com a possibles motius de violència que els homes. Els ítems que va seleccionar un nombre més gran de persones són la creença de superioritat i infravaloració de la parella (amb un 55,6% de respostes) i la valoració de la parella com una cosa privada i com una propietat (amb un 61,1% d'acord entre els enquestats). Aquestes dues variables coincideixen amb l'enfocament feminista, que, com s'ha explicat abans, incideix que la violència seria deguda al fet que es percep una desigualtat entre gènere. Aquesta desigualtat justificaria que els homes subordinessin les dones, obligant-les a complir les seves ordres, els seus desitjos o imposicions. Grunfeld, Larsson, Mackay i Hotch (1996) defensen que dos dels principals elements que justificarien la violència serien la visió de la parella com una cosa privada i el tracte de la dona com un objecte. Els enquestats també creuen que la gelosia és una altra de les causes per les quals les dones suporten violència, i li atorguen valors del 16,67% els homes i del 25% les dones. Els estudis corroboren aquesta creença (Dunlop, Beaulaurier, Seff, Newman, Malik i Fuster, 2005) i apunten que indueix també a nivells més alts d'aïllament i intimidació.

La dependència econòmica de l'agressor és definida també com un dels fenòmens més rellevants a l'hora de suportar el maltractament, coincidint amb el motiu pel qual no va denunciar les agressions una de les víctimes de les experiències descrites i amb la reflexió de Phillips (2005) que explica que la restricció a l'accés de recursos proporciona un poder més gran a la parella i, per tant, una subordinació més gran de la dona. Les altres causes descrites a les experiències són creences culturals i socials tradicionals que infonen respecte al matrimoni i el cònjuge, assumir la responsabilitat de mantenir el nucli familiar, no identificar les agressions com a maltractament, la dependència econòmica, el temor a les represàlies i la vergonya que sortís a la llum que la dona havia estat maltractada. Les creences culturals i els valors de respecte al matrimoni s'associaven a l'edat de les víctimes.

Davant gairebé totes les qüestions, les dones assenyalaven més ítems que els homes. L'existència de violència de gènere en ancianes i les seves característiques és més visible per a les dones que per als homes. S'ha de destacar en aquest punt que quan es qüestionava quines conductes havien de ser denunciades, els homes varen mostrar una actitud de més tolerància que les dones. Aquests resultats coincideixen amb l'estudi de Ferrer, Bosch, Ramis i Navarro de 2006, que apunta que els homes tendeixen a ser més benèvols davant les agressions produïdes per altres homes i que presentarien actituds més sexistes que les dones, i que, per contra, les dones tendeixen a ser més inflexibles amb els càstigs. Els homes de l'estudi coincideixen que les agressions físiques han de ser denunciades, però tan sols alguns opinen el mateix per a un altre tipus d'agressions com les verbals o les amenaces. Les dades de l'eurobaròmetre de la Comissió Europea reflectien que s'havia de combatre la violència (87% d'europèus i 95% d'espanyols). La percepció europea tendeix a prioritzar altres intervencions abans que la rehabilitació, considerada com una de les últimes opcions. Les xifres reflecteixen que un 53% d'europèus i un 54% d'espanyols la consideren «molt útil» i fins a un 11% d'europèus i un 9% d'espanyols la consideren «no gaire útil». Entre les principals actuacions valorades com de

gran eficàcia, es destacaria castigar els culpables i ensenyar als joves el respecte mutu (80% d'europèus i 81% d'espanyols). Aquest punt torna a incidir en la importància de l'educació des de la joventut, establint valors i creences d'igualtat i respecte.

Es produeix un acord quan s'aborda la millor manera de detenir la situació de violència. Un 45% dels enquestats opina que cal recórrer a la policia i denunciar-ho, i un 35% també assenyalava que s'ha de demanar ajuda a professionals especialitzats. En les experiències de casos coneguts, les víctimes tendien a no fer res o a comunicar-ho a persones de confiança.

Fins a 24 dels enquestats, més de la meitat, varen apuntar que no hi havia recursos específics per a ancianes víctimes de la violència, o bé que no eren suficients. Altres 4 persones creien que hi havia recursos, però es desconeixien, i altres 2 els desconeixien totalment. En dues de les experiències s'esmentava que, probablement, les víctimes no coneixien els recursos o els serveis dirigits a ajudar-les, fet que denota una important manca d'informació sobre els recursos.

Actualment, la gamma de serveis destinats a les víctimes de la violència de gènere és molt àmplia, no obstant això, tots s'orienten a dones joves. No hi ha serveis i/o recursos destinats al col·lectiu de dones grans. Per tant, les víctimes ancianes perceben noves barreres afegides. D'una banda, no s'identifiquen amb les campanyes publicitàries que promouen que accedeixin als recursos, i això comporta diverses repercussions, com que no tinguin informació suficient sobre les alternatives o que creguin que les prestacions no són per a elles. Es tracta d'un col·lectiu amb certes peculiaritats influïdes per l'edat, per la qual cosa també tenen necessitats i demandes molt específiques, com per exemple cases d'acollida habilitades per a persones amb mobilitat reduïda.

En línies generals, els resultats de l'estudi indiquen que la violència de gènere en dones grans es produeix amb freqüència i que moltes causes que afavoreixen que se suportin els actes violents en silenci són creences sexistes o vinculades a l'edat i/o a una llarga convivència amb l'agressor. També sembla que hi ha una tendència més gran de les dones a castigar els actes de violència i a trobar més tipologies d'agressions que han de ser castigades. De la mateixa manera, també identifiquen més manifestacions d'agressions que els homes.

Futures actuacions per fomentar la denúncia

Els canvis s'han de fomentar des d'edats molt primerenques, mitjançant una educació correcta basada en el respecte i la igualtat de sexes. Com s'ha explicat fins ara, l'arrel del problema és que les creences de la població i, fins i tot, de les mateixes víctimes de la violència de gènere, són sexistes i tolerants davant les agressions. Per obtenir resultats eficaços les principals intervencions hauran d'enfocar-se a modificar els esquemes mentals

i a infondre respecte cap a les persones. Les intervencions educacionals en els diferents àmbits seran la clau per eradicar o disminuir la violència.

S'han de combatre les cultures en què es veu la dona o les persones grans com a grups vulnerables i inferiors, i lluitar per la igualtat de drets en tots els col·lectius. S'han de canviar les concepcions que veuen la persona gran com un contribuent improductiu i negatiu per a la comunitat. Adquirir des de nens valors d'igualtat i respecte serà essencial.

Altres actuacions importants són les següents:

— Conscienciació de la població i suport social

El primer pas és, sens dubte, visibilitzar la situació actual de les dones grans que sofreixen violència de gènere. Aquest és l'objectiu d'aquest article. Aquest tipus de maltractament s'ha de classificar en funció de les característiques de les víctimes, els agressors i la relació que mantenen, no en funció de l'edat, com s'ha fet fins ara. Per tant, el primer és fomentar la conscienciació social mitjançant una anàlisi de la situació en els àmbits nacional i mundial.

La conscienciació ha d'incloure al fet que les víctimes se sentin més recolzades per la comunitat i per les seves xarxes socials si decideixen separar-se de l'agressor. Les dones entrevistades per Grunfeld, Larsson, Mackay i Hotch (1996) descriuen com el principal precursor per sol·licitar ajuda el suport de la comunitat.

— Actuació dels mitjans de comunicació

Les actuacions dels mitjans de comunicació resulten essencials per conscienciar la població del problema existent. Si s'analitza la publicitat que pretén fomentar la denúncia, gairebé sempre es basa en un prototip de dona jove. Els mitjans han d'ajudar llançant campanyes publicitàries en les quals les dones grans es puguin veure identificades i percebin el suport social. Al mateix temps, l'eradicació del sexisme i de la discriminació per edat ha de formar part de les intervencions principals (Losada, 2004). Si s'incorporen en les funcions dels mitjans de comunicació, l'impacte dels prejudicis i les discriminacions seran menors.

— Formació de professionals

Un dels problemes que apareixen, com s'ha comentat anteriorment, és que no hi ha una delimitació adequada entre les diferents disciplines. Quan els experts parlen de maltractament a les persones grans no s'identifica que moltes d'aquestes agressions són provocades per les parelles, en episodis que s'han mantingut al llarg d'anys de convivència. Únicament s'inclouen en el marc d'abusos a les persones grans, i s'hi intervé sense tenir en

compte la importància de determinar que es tracta d'una violència exercida per obtenir poder i, en lloc d'això, s'associa a factors com l'estrès del cuidador, malalties com les demències o necessitat d'atenció constant. De la mateixa forma, els teòrics que parlen de violència de gènere no visualitzen el nombre de casos reals que es produeixen en edats avançades i estableixen polítiques d'intervenció basades en estereotips de dona jove i sana, sense tenir en compte les limitacions i les necessitats emergents de l'edat. En tots dos casos, es detecta una baixa conscienciació dels teòrics i una falta de formació en altres camps que permeti identificar els signes de violència de gènere en ancianes. Des de la perspectiva de la prevenció, serà necessària la formació complementària, de manera que els investigadors sobre el maltractament de persones grans no passin per alt la variable del gènere i que els que estudien la violència de gènere comprenguin el funcionament de l'envelliment.

Les dones entrevistades a l'estudi de Dunlop, Beaulaurier, Seff, Newman, Malik i Fuster (2005) demanen que tant els serveis com els professionals s'especialitzin en aspectes dels més grans; és a dir, es pensava que hi havia un gran desconeixement de les característiques de les dones grans, i així l'ajuda no resultava efectiva. Es demanava que el personal dels tribunals i les autoritats tinguessin coneixements bàsics sobre el col·lectiu de persones grans.

— Serveis i recursos especialitzats

Com s'ha anat explicant anteriorment, la falta de recursos especialitzats en dones grans maltractades actua com a barrera a l'hora de buscar ajuda. La cartera de serveis hauria d'habilitar instal·lacions i recursos orientats a dones d'edat avançada, que presenten demandes d'ajuda psicològica, seguretat, prestacions econòmiques, entre altres.

No bastarà crear els nous serveis, sinó que també s'hauran de donar a conèixer. En general, la població té poca informació sobre els recursos destinats a la violència de gènere. Les dades de la Comissió Europea reflectien que, a pesar que la majoria coincidia en el fet que la Unió Europea (UE) havia de participar a combatre la violència (87% d'uropeus i 95% d'espanyols), solament un 14% d'uropeus i un 16% d'espanyols coneixien algunes de les mesures polítiques que assumeix la UE.

— Autonomia de les persones grans

Que les dones grans exerceixin els seus drets i defensin els seus interessos es converteix en un punt molt important a l'hora de millorar la seva situació. Han d'actuar per si mateixes i en el seu propi nom (OMS/ INPEA, 2002).

— Investigació

Serà necessari seguir investigant sobre les necessitats d'aquest col·lectiu per millorar les línies d'intervenció. La comprensió de les seves creences i les seves opinions possibilitarà

que es pugui preveure quines persones seran vulnerables de patir maltractament, entendre la manera d'actuar i oferir solucions adaptades a les seves exigències.

S'haurà de garantir la difusió dels resultats de la investigació a través de publicacions científiques (OMS/INPEA, 2002).

— Identificar la violència «no física» i actuar sobre aquesta

Les ancianes que sofreixen manipulació, aïllament i control no tendeixen a demanar ajuda perquè no identifiquen aquestes estratègies com a abusos. No obstant això, la violència «no física» té repercussions importants en la salut de les persones, per la qual cosa resulta essencial la intervenció. D'una banda, s'haurà de canviar la percepció, tant de les víctimes com dels serveis comunitaris i els sistemes de justícia, i infondre la idea que, a pesar que algunes formes de violència són invisibles, segueixen sent maltractament. D'altra banda, s'hauran d'establir criteris per identificar i valorar els signes de violència no física, a més d'actuar en conseqüència.

Referències Bibliogràfiques

Beaulaurier, R. L., Seff, L. R. i Newman, F. L. (2008): «Barriers to Help-Seeking for Older Women Who Experience Intimate Partner Violence: A Descriptive Model», *Journal of Women & Aging*, 20: 3-4, 231-248.

Buchbinder, E., i Winterstein, T. (2003): «Like a Wounded Bird: Older Battered Women's Life Experiences with Intimate Violence», *Journal of Elder Abuse & Neglect*, 15: 2, 23-44.

Dunlop, B. D., Beaulaurier, R., Seff, L., Newman, F. L., Malik, N. i Fuster, M. (2005): «Domestic Violence Against Older Women: Final Technical Report». The Center on Aging of Florida International University for the The National Institute of Justice.

Eurobaròmetre (2010). «Violencia doméstica contra las mujeres». Comisión Europea.

Ferrer, V. A., Bosch, E., Ramis, M. C. i Navarro, C. (2006). «Las creencias y actitudes sobre la violencia contra las mujeres en la pareja: Determinantes sociodemográficos, familiares y formativos». *Anales de Psicología*, 22 (2), 251-259.

Grunfeld, Larsson, Mackay i Hotch (1996). «Domestic violence against elderly women» *Canadian Family Physician*, 42: 1485-1494.

IMSERSO (2004). «Vejez, negligencia, abuso y maltrato. La perspectiva de los mayores y los profesionales». Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.

IMSERSO (2006). «A propósito de las condiciones de vida de las personas mayores». Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.

IMSERSO (2010). «Informe de las mujeres mayores en España». Madrid: Ministerio de Sanidad, Política Social e Igualdad.

Losada, A. (2004). «Edadismo: consecuencias de los estereotipos, del prejuicio y la discriminación en la atención a las personas mayores. Algunas pautas para la intervención». Madrid: Portal Mayores, *Informes Portal Mayores*, 14. A: <<http://www.imsersomayores.csic.es/documentos/documentos/losada-edadismo-01.pdf>> (Consulta: 30 d'agost de 2011).

Observatorio Estatal de la Violencia sobre la Mujer (2009). «Contra la violencia de género». Madrid: Ministerio de Igualdad.

Observatorio contra la Violencia Doméstica, Consejo General del Poder Judicial (2010). «Informe sobre víctimas mortales de la violencia de género y de la violencia doméstica en el ámbito de la pareja o la expareja en 2010». Madrid: Fundación Mujeres.

Observatori Municipal de la Igualtat (2011). «La violència de gènere a Palma». Palma: Ajuntament de Palma.

OMS/INPEA (2002). «Voces ausentes. Opiniones de personas mayores sobre abuso y maltrato al mayor». *Revista Española de Geriátria y Gerontología*, 38: 319-31

Orte, C. i Sánchez, L. (2010). «Invisibilitat de la violència de gènere en les dones grans a Mallorca». A: Orte, C. (dir.). *Anuari de l'envelliment. Illes Balears 2010*. Palma: Càtedra d'Atenció a la Dependència i Promoció de l'Autonomia Personal. Conselleria d'Afers Socials, Promoció i Immigració i Universitat de les Illes Balears.

Pérez, L. (2007). «Actitudes, valores y sentimientos generales ante la vida». A: *A propósito de las condiciones de vida de las personas mayores*. Madrid: IMSERSO. Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.

Phillips, L. (2000). «Domestic Violence and Older Women». *Geriatric Nursing*, 21 (4), 188-195.

Phillips, L. (2005). «El género como factor de riesgo». A: Iborra, I. (ed.). *Violencia contra personas mayores*. Barcelona: Centro Reina Sofía para el Estudio de la Violencia.

Vinton, L. (1999): «Working with Abused Older Women from a Feminist Perspective», *Journal of Women & Aging*, 11: 2-3, 85-100.

Autora

LYDIA SÁNCHEZ PRIETO

Cadis, 1984. Llicenciada en Psicologia per la Universitat de les Illes Balears. Tècnica especialista de la Càtedra d'Atenció a la Dependència i Promoció de l'Autonomia Personal. Coordinadora i tutora presencial i en línia dels cursos d'actualització professional en aspectes bàsics de la legislació i valoració de la dependència. Coordinadora del Màster en Atenció a la Dependència i Gerontologia. Professional de la salut mental en Institut Clínic Manacor.